

РОЗВИТОК КАТЕГОРІАЛЬНОГО АПАРАТУ ІНВЕСТУВАННЯ З ОГЛЯДУ НА ПАРИТЕТНІСТЬ ІНТЕРЕСІВ УЧАСНИКІВ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ

Сас Н.М.

Донбаська державна машинобудівна академія

Розглянуто теоретичні засади та передумови розвитку категоріального апарату інвестування, проаналізовано основні наукові підходи до визначення інвестицій. Доведено, що інвестиції являють собою взаємовигідні вкладення для держави, регіонів, суб'єктів підприємництва та інвесторів. Запропоновано інвестиційним капіталом вважати сукупність ресурсів у всіх формах, що вкладаються у розвиток та відтворення окремих об'єктів з метою отримання прибутку (з боку інвестора) або залучаються суб'єктами національної економіки різних рівнів через потребу досягнення економічного, екологічного, соціального та інших видів ефекту. Розвинуто категорії інвестиційного потоку та інвестиційного процесу. Зроблено висновок про необхідність розробки та впровадження кардинально революційних підходів до державного регулювання інвестиційними процесами.

Ключові слова: інвестиції, інвестиційний потік, інвестиційна діяльність, інвестиційний процес, інвестиційний капітал.

Постановка проблеми. Сучасний фінансово-економічний стан України, що характеризується падінням ВВП, обсягів виробництва та реалізації промислового виробництва, відповідного скорочення обсягів експорту високотехнологічної продукції на користь збільшення питомої ваги сировинних галузей економіки у експорті, зниження конкурентоспроможності вітчизняного виробництва на фоні обмежених фінансових можливостей оновлення виробничих потужностей обумовлює необхідність переосмислення підходу до регулювання економічних відносин у національній економіці, у тому числі за рахунок активізації інвестиційних процесів.

З огляду на означене, виникає завдання з'ясування сутності категорій, що пов'язані із перебігом інвестиційних процесів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Слід відзначити, що дослідженню інвестицій, інвестиційної діяльності та інвестиційного процесу присвячено значна кількість наукових праць вітчизняних та закордонних економістів: І.О. Бланка, З. Боди, М.П. Бутко, А.П. Дуки, І.Н. Карпунь, Д.Л. Левчинського, А.А. Пересади, К.П. Покатаєвої, В.Г. Федоренка, Д.В. Черваньова, Т.Ю. Шаповалової, У. Шарпа та ін.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Тенденції розвитку економічної науки, її методологічного та методичного підґрунтя, що базуються на трансформаційних та глобалізаційних перетвореннях економічної сфери суспільства та руху капіталу, вимагають подальшого дослідження підходів до змістовного наповнення характеристики та факторів перебігу інвестиційних процесів. Логіка такого дослідження полягає у послідовному визначенні інвестицій, інвестиційного середовища та клімату, інвестиційних потоків, інвестиційного процесу.

Мета статті. Метою статті є розвиток категоріального апарату інвестування з огляду на паритетність інтересів учасників інвестиційного процесу.

Виклад основного матеріалу. Зупиняючись на введених до вітчизняної наукової термінології «інвестиції», слід відзначити його зв'язок із розвитком ринкових відносин наприкінці 80-х років ХХ століття. Проте, у той час інвестиції фактично отожднювалися із капіталовкладеннями. У сучасній науці категорія є однією із найпоширеніших у застосуванні та складається із багатогранності її трактування. Погляди вітчизняних та закордонних вчених, а також довідникового та законодавчого визначення інвестицій систематизовано за певними морфологічними ознаками.

Виокремлено підхід, згідно з яким інвестиції розглядаються як вкладення капіталу у всіх фор-

мах. При цьому не деталізується ані напрям вкладення, ані його мета.

Наступна група визначень пов'язана із трактуванням інвестицій, як тих, що спрямовані на збільшення виробничих ресурсів суспільства. Такий підхід звужує зміст категорії до реальних інвестицій, капіталовкладень, що не відповідає наявному вкладанню капіталу у цінні папери, яке призводить до зростання фінансової бази забезпечення функціонування об'єкту інвестування.

Роблячи акцент на вкладенні капіталу з метою отримання вигоди в майбутньому, інша група поглядів на зміст інвестицій не враховує зацікавленості у інвестиційній діяльності не тільки інвесторів, але й держави (наприклад, реальні інвестиції призводять до розширення обсягів виробництва, підвищення якості та конкурентоспроможності продукції); найманих працівників (інвестиції створюють умови для підвищення зайнятості населення). Отже слід погодитися із Дукою А. П., який відзначає, «що інвестиції, які вкладають у реальний сектор національної економіки, призводять не тільки до отримання прибутку, а й забезпечують різного роду інші (економічний, енергетичну безпеку тощо) ефекти, у тому числі й соціальний ефект, а також розвиток соціальної інфраструктури» [1, с. 46]. Подібної думки додержується значна кількість науковців, що формує найчисельнішу групу у визначеннях інвестицій.

І.А. Бланк [2], Т.Ю. Шаповалова, Н.В. Фесенко [3], Покатаєва К.П. [4], не заперечуючи означених положень, додають ризикований характер вкладень та часовий аспект. Це є цілком обґрунтованим, адже ринкові умови, трансформаційний характер фінансово-економічної системи, політичні аспекти, глобалізаційні процеси викликають турбулентність економічних відносин у національній економіці, невизначеність майбутнього, динамізм чинників зовнішнього оточення. Відповідно, ризик у сучасних умовах є невід'ємною складовою будь-яких господарських операцій.

Найбільш близьким до авторського розуміння інвестицій є підхід до їх трактування, запропонований Д.Л. Левчинським [5]. Науковець вказує на їх значимість в межах держави та регіону, пов'язує інвестиції із забезпеченням соціально-економічного розвитку, екологічної рівноваги та якості життя населення, отриманням економічного, соціального, екологічного та інших видів ефекту. Проте, у даному визначенні не вказано на зацікавленість інвестора у вкладенні, тобто, на наш погляд інвестиції являють собою взаємовигідні вкладення для держави, регі-

онів, суб'єктів підприємництва та інвесторів. Тобто, можна стверджувати, що інвестиції базуються на рівноцінній зацікавленості всіх рівнів національної економіки (макро-, мезо- та мікрорівня), суспільства та інвесторів. Відповідно, інвестиціями пропонується вважати вкладення фінансових, матеріальних, інтелектуальних, інформаційних ресурсів у розвиток та відтворення окремих об'єктів, обумовлені паритетним задоволенням інтересів суспільства, учасників всіх рівнів національної економіки (макро-, мезо- та мікрорівня) та інвесторів у досягненні фінансового ефекту (для інвестора) та економічного, екологічного, соціального та інших видів ефекту (для національної економіки та суспільства).

Відповідно, інвестиційним капіталом будемо вважати сукупність ресурсів у всіх формах, що вкладаються у розвиток та відтворення окремих об'єктів з метою отримання прибутку (з боку інвестора) або залучаються суб'єктами національної економіки різних рівнів через потребу досягнення економічного, екологічного, соціального та інших видів ефекту.

Враховуючи, що автор додержується думки про наявність не тільки фінансової форми інвестицій, а й матеріальної, інтелектуальної та інформаційної, слід вказати на недоцільність сприйняття інвестиційних потоків лише як фінансових. Звертаючись до наданого нами визначення інвестицій, вважаємо за обґрунтованим під інвестиційним потоком сприймати переміщення інвестиційного капіталу (у фінансовій, матеріальній, інтелектуальній, інформаційній формі) в соціально-економічному просторі, що призводить до виникнення економічного, екологічного, соціального та інших видів ефекту.

Реалізація інвестицій відбувається у процесі інвестиційної діяльності (за Законом України «Про інвестиційну діяльність» № 1560-ХІІ від 18.09.1991 під інвестиційною діяльністю розуміється «сукупність практичних дій громадян, юридичних осіб і держави щодо реалізації інвестицій» [6]).

Тісно пов'язаним із змістом інвестиційної діяльності є інвестиційний цикл, який фактично конкретизує її через «комплекс заходів від моменту ухвалення рішення про інвестування до завершальної стадії інвестиційного проекту, зокрема науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи, прийняття інвестиційних рішень, планування і проектування, підготовка до будівництва, будівництво, вихід на проектні показники і режим окупності вкладень» [6]. Погоджуючись із наведеним визначенням, слід вказати на повторюваність інвестиційного циклу в межах інвестиційного процесу, розуміння якого у науковій літературі відповідає процесному, функціональному та системному підходам а також його сприйнятті як механізму реалізації інвестиційної діяльності.

Децю відмінним від наведених підходів є трактування інвестиційного процесу Д.Л. Левчинським як об'єкту інституційного впливу з боку держави, направленою «на залучення інвестиційних ресурсів в цілях отримання інвесторами прибутку або досягнення іншого корисного ефекту, а також реалізацію державних інтересів по забезпеченню стійкого економічного зростання і раціональних структурних пропорцій національного господарства» [5, с. 138].

Враховуючи паритет інтересів інвесторів, держави та суб'єктів підприємництва у інвестиційній діяльності, бачиться логічним розвинути наведене вище визначення. Так, під інвестиційним процесом пропонується розуміти систему злагоджених, взаємовигідних, послідовних відносин держави, інвесторів та суб'єктів підприємництва, що опосередкована наявністю сукупності цілей з отримання ефектів

для суб'єктів інвестування та реалізацію державних інтересів по забезпеченню стійкого економічного зростання на всіх рівнях економіки в межах єдиного інвестиційного середовища.

Елементами інвестиційного процесу є суб'єкти, об'єкти інвестиційної діяльності, економічні відносини між ними, що реалізуються через певні механізми.

Об'єктом інвестиційної діяльності є майно, в тому числі основні фонди і оборотні активи в усіх сферах господарства, цінні папери, цільові грошові внески, науково-технічна продукція, інтелектуальні цінності, інші об'єкти власності, а також майнові права. За об'єктами вкладення інвестиції у науковій літературі поділяються у більшості на реальні та фінансові.

На наш погляд, слід розмежувати поняття реальних інвестицій та інвестицій в нефінансові активи, які пропонується поділити на інтелектуальні та інформаційні через пропоноване у роботі визначення інвестиційного капіталу.

Так, реальні інвестиції слід сприймати як вкладення в основні засоби та оборотний капітал; інтелектуальні інвестиції як вкладення коштів у наукові дослідження, підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації кадрів, освіту, медицину, охорону здоров'я, на придбання патентів, ліцензій, ноу-хау [7]; інформаційні інвестиції як вкладення в інформаційні технології (ІТ).

Необхідність виокремлення інформаційних інвестицій обумовлена завданням інформаційних технологій у підтримці та прискоренні реалізації бізнес-процесів суб'єктів підприємства. Н. В. Голлячук та В. С. Рихлюк вказують на те, що «цінність інформаційних активів компанії визначається... здатністю динамічно встановлювати відповідність інформації специфічним процесам і безпрецедентним ситуаціям. Корпорації оцінюють свої інформаційні активи по їх здатності переводити інформацію на новий рівень, що дозволяє компаніям реагувати на вимоги ринку більш ефективно» [8].

Суб'єктами інвестиційного процесу є фізичні та юридичні особи України та іноземних держав, а також держави в особі урядів.

Реалізація взаємовідносин між суб'єктами інвестиційного процесу відбувається через послідовність певних дій. Пересада А.А. виокремлює наступні стадії інвестиційного процесу: «1) мотивація інвестиційної діяльності; 2) прогнозування та програмування інвестицій; 3) обґрунтування доцільності інвестицій; 4) страхування інвестицій; 5) державне регулювання інвестиційного процесу; 6) планування інвестицій; 7) фінансування інвестиційного процесу; 8) проектування та ціноутворення; 9) забезпечення інвестицій матеріально-технічними ресурсами; 10) освоєння інвестицій; 11) підготовка до виробництва продукції; 12) попередні здавання-прийом до експлуатації; 13) кінцеве здавання об'єкта до експлуатації» [9]. Т. Голлбородько додає чотирнадцяту стадію – отримання результату у вигляді певного ефекту, відзначаючи, що «активізація інвестиційних процесів неможлива без забезпечення мотивації інвесторів щодо вкладання ресурсів. Така мотивація може здійснюватися через останню стадію інвестиційного процесу – отримання результату у вигляді певного ефекту: економічного або соціального» [10]. Верхогляд І.М. узагальнює окремі стадії, виокремлюючи: мотивацію інвестування, передінвестиційні дослідження, обґрунтування доцільності інвестицій, ресурсне забезпечення, страхування інвестицій, інвестиційне проектування, ресурсне забезпечення проектування, капіталізацію інвестицій та експлуатацію об'єкту інвестування [11].

На авторську думку, стадія державного регулювання, представлена у підході Пересади А.А.

та Голобородько Т., реалізується протягом всього інвестиційного процесу, адже управління інвестиційною діяльністю базується на інвестиційній політиці держави, стратегії розвитку основних галузей, які регламентуються певними законодавчими та нормативними актами та стосуються не тільки безпосередньо відносин у інвестиційному процесі, а й створення сприятливого інвестиційного клімату, регулювання інвестиційного середовища.

Регламентування відносин відбувається у сферах заохочування до впровадження інноваційних видів техніки та технологій (зокрема, ресурсозберігальних), міжгалузевих структурних зрушеннях, реалізації довгострокових науково-технічних програм, фінансування фундаментальних та прикладних досліджень.

Стратегічні засади інвестиційного розвитку національної економіки позначені у Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020» та в межах Програм залучення інвестицій.

Проте, на наш погляд, основний акцент має бути зроблений на створенні сприятливих умов у інвестиційному середовищі.

Звертаючись до визначення інвестиційного середовища у законодавстві України, погодимося із тим, що воно являє собою «сукупність правових, економічних та інституціональних умов, що визначають правила функціонування різних типів цінних паперів на ринку, умови їхньої купівлі і продажу, тенденції динаміки цін, а також особливості руху капіталів і зміни щодо нерухомості» [6]. Тобто інвестиційне середовище являє собою нормативний, економічний та інституційний простір, в якому відбувається інвестиційний процес.

У економічній літературі також застосовується поняття інвестиційного клімату. Більшість науковців фактично отожднюють його із інвестиційним середовищем, визначаючи фактори або умови здійснення інвестиційної діяльності.

На наш погляд, інвестиційний клімат є якісним результатом створених умов перебігу інвестиційних процесів, що визначає ступінь ризику вкладень та можливість їх ефективного використання, рівень сприятливості ситуації для інвестування та кількісно оцінюється інвестиційною привабливістю.

Регулювання державою інвестиційного середовища та створення сприятливого інвестиційного клімату – є однією із найважливіших задач інвестиційної політики. Окремі засади щодо удосконалення інвестиційного клімату визначаються концепцією Державної цільової програми формування позитивного міжнародного іміджу України, Законом України «Про підготовку та реалізацію інвестиційних проєктів за принципом «єдиного вікна», Закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо захисту інвесторів». Також інвестиційне середовище останнім часом зазнає інституційних змін – створена Національна інвестиційна Рада при

Президентові України. Проте, здебільшого через нестабільну політичну ситуацію у країні, ці заходи нині не покращили інвестиційний клімат в Україні. Зважаючи на негативну динаміку соціально-економічного та військово-політичного стану необхідним бачиться розробка та впровадження кардинально революційних підходів до державного регулювання інвестиційними процесами.

Узагальнення наведених у підрозділі досліджень наведено на рис. 1.

Висновки і пропозиції. Дослідження морфологічних ознак інвестицій та сучасних умов інвестиційної діяльності дозволило обґрунтувати їх з позиції паритетного задоволення інтересів суспільства, учасників всіх рівнів національної економіки та інвесторів у досягненні фінансового ефекту (для інвестора) та економічного, екологічного, соціального та інших видів ефекту (для національної економіки та суспільства). Означене полягло в основу формування категоріального апарату інвестування, який, на відміну від існуючих, враховує провідну роль держави у перебігу інвестиційних процесів. Подальші дослідження необхідно присвятити розвиненню наукового підходу до державного регулювання інвестиційної діяльності з огляду на негативну динаміку соціально-економічного та військово-політичного стану України, що позначається на інвестиційному кліматі країни.

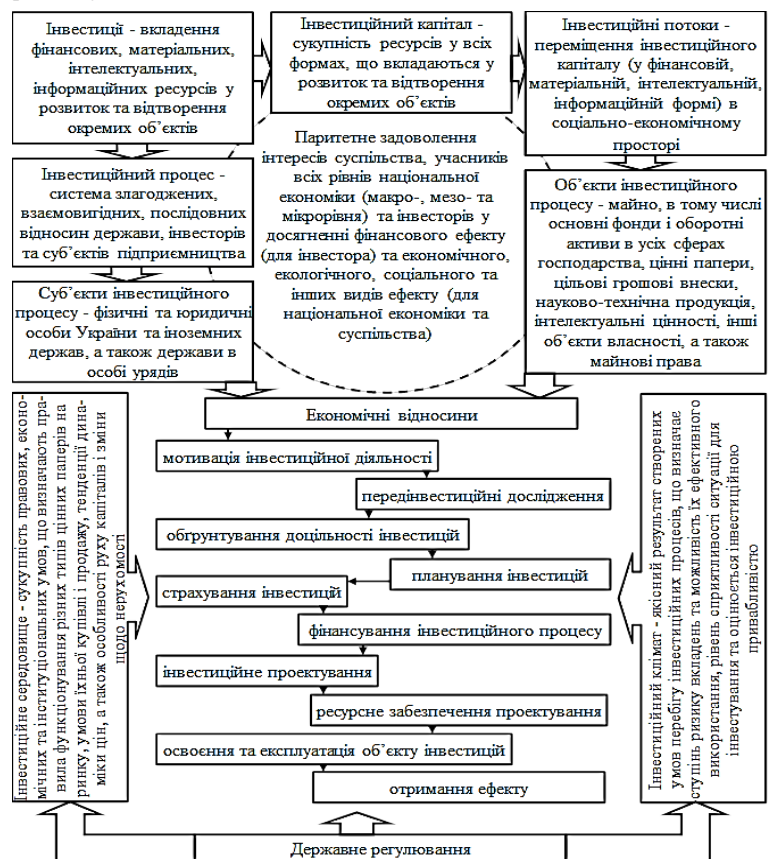

Рис. 1. Узагальнення розвитку категоріального апарату інвестування

Джерело: розроблено автором на основі [1-11]

Список літератури:

1. Дука А. П. Теорія та практика інвестиційної діяльності. Інвестування : навч. посібник / А. П. Дука. – К.: Каравела, 2007. – 424 с.
2. Бланк І. О. Інвестиційний менеджмент : навч. видання / І. О. Бланк, Н. М. Гуляєва; за заг. ред. А. А. Мазараки. – К.: Знання, 2003. – 397 с.

3. Шаповалова Т. Ю. Аналіз сутності деяких категорій інвестиційної діяльності / Т. Ю. Шаповалова, Н. В. Фесенко // Вісник Нац. техн. ун-ту «ХПІ»: зб. наук. пр. Темат. вип.: Технічний прогрес і ефективність виробництва. – Харків: НТУ «ХПІ». – 2011. – № 26. – С. 156-164.
4. Покатаєва К. П. Інвестиційна діяльність підприємств у глобальному середовищі: методичний інструментарій управління / К. П. Покатаєва; М-во освіти і науки України, Харк. нац. автомоб.-дор. ун-т. – Х.: ХНАДУ, 2009. – 167 с.
5. Левчинський Д.Л. Суть та економічна природа інвестицій та інвестиційного процесу / Д. Л. Левчинський // Механізм регулювання економіки. – 2011. – № 2. – С. 138.
6. Закон України «Про інвестиційну діяльність» № 1560-ХІІ від 18.09.1991, із змінами та доповненнями [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 47. – Ст. 646. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>
7. Ковтун О. І. Державне регулювання економіки: навч. видання / О. І. Ковтун. – Львів : «Новий світ – 2000», 2006. – 432 с.
8. Голячук Н. В. Інвестиції в інформаційні технології / Н. В. Голячук, В. С. Рихлюк // Економічні науки. Сер.: Облік і фінанси. – 2013. – Вип. 10(2). – С. 62-69.
9. Пересада А. А. Управління інвестиційним процесом [монографія] / А. А. Пересада – К.: Лібра, 2002. – 472 с.
10. Голобородько Т. В. Теоретичні основи активізації інвестиційних процесів в аграрному секторі економіки / Т. В. Голобородько // Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки. – 2012. – Вип. 22. – Ч. II. – С. 24-29.
11. Верхоляд І. М. Інвестиційний механізм підприємства: принципи побудови, складові та особливості реалізації / І. М. Верхоляд // Економічний вісник НТУУ «КПІ» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: economy.kpi.ua/files/files/71_kpi_2012.doc

Сас Н.Н.

Донбасская государственная машиностроительная академия

РАЗВИТИЕ КАТЕГОРИАЛЬНОГО АППАРАТА ИНВЕСТИРОВАНИЯ, УЧИТЫВАЯ ПАРИТЕТНОСТЬ ИНТЕРЕСОВ УЧАСТНИКОВ ИНВЕСТИЦИОННОГО ПРОЦЕССА

Аннотация

Рассмотрены теоретические основы и предпосылки развития категориального аппарата инвестирования, проанализированы основные научные подходы к определению инвестиций. Доказано, что инвестиции представляют собой взаимовыгодные вложения для государства, регионов, субъектов предпринимательства и инвесторов. Предложено под инвестиционным капиталом понимать совокупность ресурсов во всех формах, которые вкладываются в развитие и воспроизводство отдельных объектов с целью получения прибыли (со стороны инвестора) или привлекаются субъектами национальной экономики разных уровней из-за необходимости достижения экономического, экологического, социального и других видов эффекта. Получили развитие категории инвестиционного потока и инвестиционного процесса. Сделан вывод о необходимости разработки и внедрения кардинально революционных подходов к государственному регулированию инвестиционных процессов.

Ключевые слова: инвестиции, инвестиционный поток, инвестиционная деятельность, инвестиционный процесс, инвестиционный капитал.

Sas N.M.

Donbass State Engineering Academy

DEVELOPMENT INVESTMENT CATEGORICAL APPARATUS CONSIDERING PARITY INTEREST BY INVESTMENT PROCESS

Summary

The theoretical fundamentals and categorical apparatus preconditions for the development of investment, analyzes the main scientific approaches to the definition of investment. Proved that the investments are mutually beneficial investment for the state, regional, business and investors. An investment capital to consider a set of resources in all forms, invested in the development and reproduction of individual objects to profit (from investors) or entities are involved at various levels of the national economy because of the need of achieving economic, environmental, social and other effects. Developed category of investment flow and investment process. The conclusion about the need to develop and implement radically revolutionary approach to state regulation of investment processes.

Keywords: investments, investment flow, investment activity, investment process, investment capital.